

ARISZTOTELÉSZ

EUDÉMOSZI ETIKA

ELSŐ KÖNYV

1

Aki Déloszon,
az istenség környezetében
saját véleményének adván hangot
a Létó-szentély előcsarnokára feliratot szerkesztett,
a jót, a szépet és a kellemest elválasztotta egymástól,
mint olyan tulajdonságokat,
amelyek nincsenek együttesen jelen
ugyanabban a dologban.
Ő ugyanis így verselt:
"A legszebb az, ami a legigazságosabb,
a legjobb az egészség,
mindenek között a legkellemesebb pedig,
ha az ember elérheti, amire vágyódik."

Mi azonban ne értsünk vele egyet;
hiszen a boldogság,
amely a legszebb és a legkiválóbb minden dolog közül,
egyben a legkellemesebb is.

Minden egyes dolgot
és minden egyes lényeket illetően
az elmélkedésnek sok olyan fajtája létezik,
amely nehézséget rejt magában és vizsgálatot igényel;
ezek abban különböznek egymástól, hogy
egy részük csak a dolog megismerésére irányul,
más részük viszont
a dolog megszerzésére
és megcselekvésére is vonatkozik.

Azokkal kapcsolatban,
amelyekre csak az elméleti filozófia vonatkozik,
akkor kell elmondanunk azt,
ami ezen vizsgálódás körébe vág,
amikor erre alkalom adódik.
Először viszont azt kell megvizsgálunk, hogy
miben is áll a jó élet,
és hogyan tehetünk rá szert.

Vajon
természet révén
válnak-e boldoggá mindazok,
akiket boldogoknak mondanak,
mint ahogyan nagyok vagy kicsinyek
és különböző színűek lesznek,
vagy tanulás által válnak ilyenné,
mintha a boldogság valamiféle tudás lenne,
vagy bizonyos gyakorlás révén lesznek boldogok?

(Hiszen sok dolog van,
amire az ember nem a természet, nem is tanulás,
hanem szoktatás révén tesz szert:
hitvány tulajdonságokra a rossz,
a jókra pedig a helyes szoktatás útján.)

Vagy
talán ezen módoknak egyikén sem,
hanem
a következő kettő valamelyikén
érhető el a boldogság;
valami természetfölötti lény ihletésére,
úgyszólván elragadtatásba esve,
mint ahogy az önkívületben levők
és az ihlettől megszállottak;
vagy a vakszerencse révén.
Sokan ugyanis
a boldogságot és a jó szerencsét
azonosnak tartják.

Mármost az, hogy
a boldogság
az összes,
vagy néhány,
vagy egyik ilyen tényező révén
van jelen az emberek között,
nem kétséges,
hiszen a létesülésnek csaknem minden formája
ezekre az okokra vezethető vissza,
ugyanis
az értelemből fakadó valamennyi cselekvést
a tudásból származó cselekedetekkel
hozhatjuk összefüggésbe.

A boldogság birtoklása,
valamint a boldog és szép élet

főként három dolgon múlik,
melyek
- a közhit szerint –
választásra legméltóbbak.
Tudniillik némelyek
a belátást tartják a legfőbb jónak,
mások az erényt,
ismét mások a gyönyört.

Néhányan
vitatkoznak egymással arról, hogy
ez a három milyen súllyal esik latba
a boldogság szempontjából.
Azt mondják,
a javak közül
az egyik nagyobb résszel járul hozzá
a boldogsághoz,
mint a többi.
Egyesek szerint
a belátás nagyobb jó,
mint az erény,
mások szerint
az erény a nagyobbik jó a kettő közül,
megint mások
a gyönyört fölébe helyezik mindkettőnek.
Aztán némelyek úgy vélik, hogy
a boldog életet mindezek együtt alkotják,
míg mások szerint ezek közül kettő,
ismét mások azt tartják, hogy
egy valamelyik ezek közül
biztosítja a boldog életet.

2

Témánk során
most annak a kérdésnek szentelünk figyelmet, hogy
minden ember,
aki képes a saját elhatározása szerint élni,
valamiféle célt tűz maga elé
a derekas életvitel érdekében
- ez lehet kitüntetés, vagy hírnév,
vagy gazdagság, vagy műveltség -,
és minden tettét ezt szem előtt tartva végzi.
(Mert igen nagy oktalanságra vall,
ha valaki az életét

nem egy bizonyos célnak megfelelően rendezi be.)

Így hát először is
főként magunkban kell
világosan megkülönböztetnünk
- nem elhamarkodottan,
de nem is hanyagul intézve a dolgot -, hogy
egyéniességünknek mely része
lehet a boldog élet alapja,
és melyek azok a feltételek,
amelyek nélkül
az ember számára ez nem juthat osztályrészül.

Mert például
az egészség nélkülözhetetlen feltételei
és maga az egészség
nem azonosak.

Sok más esetben is hasonló a helyzet:
így a derekas élet
sem azonos
a derekas élet nélkülözhetetlen feltételeivel.

Némelyek
nem tartoznak
kizárólagosan csak az egészséghez
vagy csak az élethez,
hanem úgyszólván
közös feltételei mindennek:
állapotainknak és cselekvéseinknek egyaránt.

Így például
a lélegzés vagy az ébrenlét nélkül,
vagy anélkül, hogy részünk lenne a mozgásban,
nem történhetnék velünk semmi:
sem jó, sem rossz.
Más feltételek viszont
inkább egy-egy lényeghez kapcsolódnak.
Ilyen a húsevés vagy az étkezés utáni séta.
Ezek
nem az előbb említett értelemben vett feltételei
a jó közérzetnek.
Ezt nem szabad figyelmen kívül hagyni.
Abban a kérdésben ugyanis, hogy
mi a boldogság
és hogyan jön létre,

ezek is okai a véleménykülönbségnek:
mert a boldogság nélkülözhetetlen feltételeit
néhányan a boldogság alkotórészeinek tartják.

3

De fölösleges
minden véleményt megvizsgálni,
amelyet egyesek a boldogságról alkottak.
Hiszen sok olyan dolog ötlük fel
a gyermekekben,
a betegekben
és a gyengeelméjűekben,
amelyen egyetlen épeszű ember sem töpreng.
Ezekben a dolgokban nem is érvelésre van szükség,
hanem a gyermekeknek például arra, hogy
elérjék azt az életkort,
amikor megváltozik a véleményük,
a többieknek meg orvosi vagy állami szerre,
amely a javulásukat szolgálja.
Hiszen a gyógyszer
nem kevésbé a javulást szolgáló szer,
mint az ütlegek.

A sokaság véleményével
sem érdemes foglalkoznunk,
mert a sokaság szinte mindenről,
de leginkább a boldogságról
meggondolatlanul beszél.

Csupán
a bölcsek véleményét
kell megvizsgálnunk,
mert a többiekkel,
akiknek érveik nincsenek,
csupán érzelmeik vannak,
lehetetlenség érvelő beszélgetést folytatni.

Mivel
minden tudományos tárgynak
megvannak a sajátos problémái,
világos, hogy
a legjobb életformával
és
a legkiválóbb élettel kapcsolatban is

felmerülnek ilyen kérdések.

Azért okos dolog
megvizsgálnunk ezeket a véleményeket,
mert az ellenfelek nézeteinek
cáfolata:
az ellenük felhozott érvek
helyességének bizonyítása.

Továbbá hasznos,
ha az ilyesféle dolgok
nem maradnak magyarázat nélkül.
Ez elsősorban abból a szempontból hasznos,
amire az egész vizsgálatnak kell irányulnia,
ti., hogy minek az alapján lehetséges
a jó és derekas életben való részesedés –
ha már a "boldog élet" igen hivatkozott kifejezés.

És hasznos
annak a reménynek a szempontjából,
amely a javak mindegyikével kapcsolatban
támadhat bennünk.

Sok ember helyzete volna reménytelen,
ha a derekas élet olyan dolgoktól függene,
melyeket a véletlen vagy a természet hoz létre.
Hiszen az, hogy
birtokába kerülünk-e ilyen dolgoknak,
független az ember törekvésétől,
nem rajtunk és nem a cselekedeteinken múlik.
Ám ha a derekas élet olyasvalami,
ami magának az embernek
valamilyen tulajdonságától és cselekedeteitől függ,
akkor általánosabb dolog,
mert több ember számára lehetséges, hogy
részesedjék benne,
és istenibb,
mert a boldogság
mintegy díjként van kitűzve azok számára,
akik önmagukat és cselekedeteiket
egy bizonyos módon alkotják meg.

4

A legtöbb

vitatott és kétséges dologra
fény derül azonban,
mihelyt helyesen meghatározzuk, hogy
mit kell vélnünk a boldogság lényegéről.

Vajon
egyedül a lélek valamiféle minőségében áll ez,
ahogyan néhány régebbi filozófus is gondolta,
vagy pedig,
noha a léleknek is van egy bizonyos minősége,
inkább a cselekedetek azok, amelyeknek
meghatározott minőségük kell hogy legyen.

Különböző életformák vannak.
Közülük néhány
nem is támaszt igényt
az ilyenfajta szerencsés életre:
ezek csak a szükséges dolgok végett fáradoznak;
így a közönséges,
pénzhajhászó, szolgálkhoz illő mesterségek űzői.
Közönségesnek nevezem azokat,
amelyek csak a hírnévvel törődnek,
szolgához illőnek,
amelyet ülve végeznek és fizetés fejében,
pénzhajhászonak
a piaci és a szatócstevékenységet.

Mivel a boldog életvitelhez,
mint az előbb említettem,
háromféle jót rendelünk hozzá,
amelyek a legfőbb javak az emberek számára:
az erényt, a belátást és a gyönyört –
láthatjuk, hogy
három a száma azoknak az életformáknak is,
amelyeket mindenki,
akinek módjában áll megválasztani, hogy
milyen módon éljen,
előnyben részesít:
a közügyekkel foglalkozó,
a filozófusi
és az élvezethajhászó életforma.

Közülük ugyanis
a filozófus
a belátással,
vagyis az igazságra vonatkozó szemlélődéssel,

a közügyekkel törődő ember
a derekas,
vagyis az erényből fakadó cselekedetekkel,
az élvhajhász
pedig a testi gyönyörökkel
kíván foglalkozni.
Ezért van az,
mint már az előbb is mondtuk, hogy
az egyik ezt,
a másik azt az embert tartja boldognak.

Amikor
a klazomenai Anaxagorászt megkérdezték:
"Ki a legboldogabb?",
így válaszolt:
"Senki azok közül, akikre gondolsz,
hanem olyan valaki,
aki bizonyára igen különösnek tűnnék számodra."

Azért válaszolt így, mert látta:
aki ezt kérdezte, képtelenségnek tartja, hogy
ne valamilyen megteremtett
és szép vagy gazdag embert illessen ez a név,
míg Anaxagorász véleménye valószínűleg az volt,
hogy aki fájdalomtól mentesen,
a joghoz híven ragaszkodva,
vagy valami isteni szemlélődés részeseként él,
az - amennyire az emberről elmondható - boldog.

5

Bizonyos esetekben
- sok ilyen van, és ezek különböznek is egymástól -
nem könnyű helyesen dönteni,
különösen abban a kérdésben nem,
amely a legkönnyebbnek tűnik mindenkinek,
és úgy látszik, mintha minden ember ismerné:
nevezetesen, hogy
melyek az életben azok a dolgok,
amelyeket választani érdemes
és amelyeknek birtoklásával
beteljesülhet az ember vágya.

a)

Számos
olyan esemény van,
amelynek következtében
az emberek életüket vesztik.
Ilyenek a betegségek, a mértéktelen fájdalmak, a viharok.
Így hát nyilvánvaló,
hogya valaki lehetővé tenné számunkra a választást,
eleve azt volna érdemes választanunk
- éppen az effélék miatt -, hogy
meg se szülessünk.

b)

Ráadásul milyen élet az,
amit gyermekkorunkban élünk?
Hiszen
egyetlen értelmes ember
sem viselné el, hogy
visszatérjen ebbe az életkorba.

c)

Aztán meg azok a dolgok,
amelyek semmiféle gyönyörrel
vagy fájdalommal nem járnak,
és azok,
amelyek ha gyönyört okoznak is,
de nem illendő gyönyört –
olyanok ezek, hogy
jobb lenne nem létezni, mint élni.

d)

És általában,
ha valaki összegyűjtené mindazt,
amit az emberek
- jóllehet nem önként,
mert nem magának a dolognak a kedvéért –
megtesznek és elszenvednek,
s mindehhez
határtalan terjedelmű időt rendelne hozzá,
ezek miatt sem választaná senki
az életet inkább,
mint a nemlétet.

e)

Meg aztán,

ha valaki meg van fosztva
az olyan gyönyöröktől,
amilyeneket a megismerés vagy a látás
vagy a többi érzékelés nyújt az embereknek,
akkor pusztán
az evésből
vagy a szerelmi élvezetekből
fakadó gyönyörök miatt
egyetlen ember sem fogja
előnyben részesíteni az életet,
hacsak nem teljesen rabszolga lelkiületű.

Hiszen világos, hogy
aki ezt választja,
annak számára teljesen mindegy, hogy
baromnak vagy embernek született.
Mindenesetre az az egyiptomi bika,
amelyet Ápiszként tisztelnek,
több efféle gyönyörben tobzódhat,
mint sok egyeduralkodó.

f)

Hasonlóképpen
az alvás gyönyöre miatt
sem választjuk az életet.
Hiszen mi a különbség a között, hogy
az ember ébredés nélküli álomban alszik
az első naptól az utolsóig,
ezer vagy akárhány esztendőn keresztül,
vagy ha növényi életet él?
Legalábbis úgy látszik,
a növényeknek ilyesfajta életben van részük,
nemkülönbben a magzatoknak,
mert ezek is,
fejlődésük első szakaszában,
az anyatestben,
noha már elevenek,
az egész időt folyamatosan végigalusszák.

Világos ezekből a példákból, hogy
a kutatók keze közül kisiklik, hogy
mi az életben a helyes és a legfőbb jó.

Anaxagorásról mesélik, hogy
valakinek

- aki effajta dolgokon töprengett
és megkérdezte tőle:
miért választaná az ember inkább azt, hogy
megszülessék, mint hogy ne szülessék meg –
így válaszolt:
"Azért, hogy szemlélhesse
az égboltot és az egész világmindenség rendjét."
Ő tehát úgy gondolta, hogy
valamiféle tudomány az,
amelynek kedvéért becses dolog az életet választani.

Mások azonban
Szardanapalloszt tartják boldognak
vagy a szübariszi Szmindüridészt,
vagy más olyanokat, akik élvhajász életet élnek.
Látnivaló, hogy mindezek
a gyönyörrel kapcsolják össze a boldogságot.

Megint mások
nem a belátás valamely formáját
és nem is a testi gyönyöröket választják,
hanem inkább az erényből fakadó cselekedeteket.
Némelyek bizonyára
nem csupán a hírnév kedvéért
választják az ilyen cselekedeteket,
hanem akkor is ezt teszik,
amikor nem törekszenek arra, hogy
elnyerjék mások tetszését.

Ám
a közügyekkel foglalkozó emberek
többségét
valójában nem illeti meg
az "államférfi" elnevezés.
Ezek ugyanis igazság szerint
nem államférfiak,
mert míg az államférfi
a derekas tettekre
maguknak a tetteknek a kedvéért törekszik,
addig a többség
a vagyon kedvéért
és nyerészkedési vágyból
választja ezt az életformát.

Az elmondottak alapján világos, hogy
három életformának tulajdonítja mindenki

a boldogságot;
azaz a közügyekkel foglalkozó,
a filozófusi
és az élvezethajhászó életformának.

Ezek közül
ami a testi és érzéki jellegű gyönyört illeti,
nem kétséges
sem a mibenléte, sem minősége,
sem pedig az, hogy
minek a révén jön létre.

Nem azt kell tehát kutatni, hogy
mik ezek a gyönyörök,
hanem azt, hogy
vajon
állnak-e valamiféle vonatkozásban a boldogsággal
vagy sem,
és ha igen,
akkor hogyan vonatkoznak rá.

Továbbá,
ha az életet
bizonyos helyes gyönyörökkel
kell összekapcsolnunk,
vajon ezeket a gyönyöröket
kell-e hozzákapcsolnunk,
vagy pedig ezekhez más módon kell viszonyulnunk,
és másfajta gyönyörök azok,
amelyekről megalapozottan vélhető, hogy
örömtelivé
és nem csupán fájdalommentessé teszik az életet.

De ezeket a kérdéseket
majd később kell megvizsgálnunk.

Most először
az erényt és a belátást vegyük szemügyre:
azt, hogy egyiknek is, másiknak is
mi a lényege,
és azt, hogy
vajon a derekas életnek alkotórészei-e ezek –
akár úgy, hogy
saját maguk,
akár úgy, hogy
a belőlük kiinduló cselekvések ilyen alkotórészek.

Ezeket ugyanis
jóllehet nem minden ember,
ám azok, akik említésre méltóak,
valamennyien összekapcsolják a boldogsággal.

A tiszteletre méltó
Szókratész úgy vélte, hogy
az erény megismerése a cél,
és arról kérdezősködött, hogy
mi az igazságosság, mi a bátorság
és az erény többi alkotórésze.
Ezt pedig megalapozottan tette,
mert úgy vélte,
minden erény tudás,
úgy, hogy
ha az ember például megismeri az igazságosságot,
hát egyidejűleg igazságossá is válik;
hiszen ha a geometriát és a házépítést megtanultuk,
akkor egyszersmind
építőmesterek és mértantudósok vagyunk.

Ezért ő azt vizsgálta, hogy
mi az erény,
nem pedig azt, hogy
hogyan keletkezik és melyek a forrásai.

De hát ez csak
az elméleti tudományokra érvényes.
Hiszen sem a csillagászatnak,
sem a természettudománynak,
sem a geometriának nincs más célja,
mint ama dolgok természetének
megismerése és szemlélése,
amelyek ezeknek a tudományoknak a tárgyai –
noha ez nem akadályozza annak, hogy
számos konkrét esetben ezek a dolgok
járulékos módon a hasznunkra ne legyenek.

Ám a tudás ama fajtáinak,
amelyek valaminek a létrehozásával foglalkoznak,
más céljuk van,
mint a pusztán tudás és megismerés.
Így az orvostudomány esetében a gyógyítás,
az államtudomány esetében a helyes törvény,
vagy más efféle.
Szép dolog ugyan,

ha az ember minden egyes szép dolgot megismer,
ám az erény esetében mégsem az a legbecsesebb,
ha azt tudjuk, hogy mi az erény,
hanem ha megismerjük, hogy
melyek a forrásai.

Hiszen nem tudni akarjuk, hogy
mi a bátorság,
hanem bátrak akarunk lenni,
és nem tudni akarjuk, hogy
mi az igazságosság,
hanem igazságosak akarunk lenni,
mint ahogyan inkább akarunk egészségesek lenni,
mint tudni, hogy mi az egészség,
és inkább akarjuk, hogy jó legyen a közérzetünk,
mint tudni, hogy mi a jó közérzet.

6

Meg kell próbálnunk, hogy
mindezekről a dolgokról
érvekkel alátámasztható
meggyőződést alkossunk,
úgy, hogy ehhez a tapasztalati tényeket
használjuk tanúbizonyságul és mintaként.

A legkiválóbb ugyanis az volna,
ha kitűnnék, hogy
minden ember egyetért azzal,
amit mondani fogunk.
De ha nem így áll is a dolog,
az is kiváló,
ha legalább bizonyos módon
mindenki egyetért vele.
És ezt is fogják tenni,
ha érveink hatására
fokozatosan
megváltoztatják véleményüket.

Hiszen minden emberben
van valami, ami rokon az igazsággal.
Ebből kiindulva kell bemutatni
- ilyen vagy olyan módon –
a kérdésekkel kapcsolatos bizonyítékokat.
Hiszen az igaz,
de nem szabatosan előadott véleményekből

kerekednek ki idővel
a szabatos nézetek is
oly módon, hogy
a megszokott, zavaros vélekedések
a lehető legpontosabb nézetekké fogalmazódnak át.

Ámde
minden egyes vizsgálódás esetében
különbözőek az érvek:
egyeseket
filozófiai megalapozottsággal mondunk ki,
másokat meg
nem filozófiai érvként.
Éppen ezért
az államférfinak sem kell azt gondolnia, hogy
fölsleges elmélkedés az olyan,
amelynek segítségével
egy dolognak nemcsak a lényegére,
de létrejöttének okára is fény derül:
éppen az utóbbinak van ugyanis
filozófiai jelentősége
minden egyes vizsgálódás esetén.

De ebben a kérdésben
nagy óvatosságra van szükség.
Néhányan ugyanis,
mivel a filozófus tulajdonságának tartják, hogy
semmit sem találomra mond,
hanem megalapozottan beszél,
sokszor
- anélkül, hogy észrevennék –
olyan érveket használnak,
amelyek nem tartoznak a tárgyhoz és hiábavalóak.
Ezt részint tudatlanságból,
részint kérkedésből teszik.

Megesik, hogy
tapasztalt és cselekvőképes embereket
szédítenek meg így olyanok,
akik nem is rendelkeznek
építő jellegű vagy gyakorlatias gondolkodással,
és a képességük sincs meg rá.
Ez pedig a képzetlenségük miatt történik velük.
Képzetlenségre vall ugyanis,
ha valaki az egyes tárgyakkal kapcsolatban
nem képes különbséget tenni

a tárgyhoz tartozó
és a tárgytól idegen érvek között.

De az is helyes,
ha megkülönböztetjük egymástól
az okra vonatkozó érvet
és a bemutatott tényt,
mégpedig az imént mondottak miatt:
az embernek nem mindig az érvekre,
hanem sokszor inkább
a tapasztalati tényekre kell figyelemmel lennie.
Mostanában viszont az a helyzet, hogy
az emberek,
ha nem képesek ellentmondani
az előadott bizonyításnak,
arra kényszerülnek, hogy higgyenek neki.

Még azért is
helyes ez a megkülönböztetés,
mert sokszor megtörténik, hogy
az, amit érvek segítségével bebizonyítunk,
igaznak tűnik ugyan,
de nem annak az oknak alapján,
amely érvünkben szerepel.
Mert téves tételek segítségével is
lehet bizonyítani az igazat,
amint ez világosan látható az Analitikákból.

7

Miután mindezt előadtuk,
kezdjük vizsgálatunkat ama első,
mint mondottuk, nem világos vélekedéssel,
és igyekezzünk világosan meghatározni, hogy
mi a boldogság.

Abban
mindenki egyetért, hogy
ez a legjelentősebb és a legkiválóbb
az emberi javak között.

Emberinek azért mondjuk,
mert lehetséges, hogy előfordul boldogság
valamely más, magasabbrendű lény,
például az istenség esetében is.
Mert azoknak a lényeknek,

amelyek természetükre nézve
alacsonyabbrendűek az embereknél,
semmi közül nincs ehhez az elnevezéshez.
Hiszen egyetlen ló, madár, hal vagy más létező sem,
és egyáltalán semmi sem boldog az egész természetben - kivéve azt,
aminek elnevezése folytán
valami isteniben van része -,
hanem bizonyos másfajta javakban részesedve élnek,
az egyik jobb, a másik meg hitványabb életet.

Ámde azt, hogy ez így van,
később kell megvizsgálnunk.

Most arról szóljunk, hogy
a javak közül
néhány ember tevékenység tárgyai lehetnek,
mások meg nem.
Ezt azért mondjuk így,
mivel néhány létezőnek
semmi része nincs a változásban,
következésképp a javakban sem.
Természetükre nézve
kétségtelenül ezek a legkiválóbbak.

A javak közül pedig
néhányik lehet ugyan tevékenység tárgya,
de nálunk jelesebb lények tevékenységének.

A tevékenység tárgya
kifejezést
kétféle értelemben használjuk.
Azokat a dolgokat is jelenti,
amelyeknek céljából cselekszünk
és azokat is,
amelyek e célok elérése végett
válnak részeseivé cselekvésünknek.

Így egyaránt
a tevékenység tárgyának tekintjük
mind az egészséget és a gazdagságot,
mind pedig azt, amit ezeknek a kedvéért cselekszünk,
ti. az egészségessé tevő és a vagyonszerző tevékenységet.
Világos, hogy
az emberi tevékenység tárgyai közül
a boldogságot kell a legfőbb jónak tekintenünk.

8

Azt kell tehát megvizsgálnunk, hogy
mi a legfőbb jó
és hányféle módon használatos ez a kifejezés.

Főképp három véleményben jelenik meg.

Mondják ugyanis, hogy
mindenek között a legfőbb jó:
maga a jó.

Maga a jó pedig az,
amelyre az jellemző, hogy
első a jók között,
és hogy a többiekben való jelenléte
az oka annak, hogy
azok is: jók.

Mindkét jellemző a jó ideájának sajátja.
E két jellemzőn azt értem, hogy
ő az első jó,
és hogy a többi jóban való jelenléte révén
oka annak, hogy
azok is: jók.

Leginkább ugyanis
erről az ideáról állítható valósággal, hogy jó
- hiszen a többi javak
a benne való részesedés
és a hozzá való hasonlatosság révén jók –
és hogy első a jók között.

Ha megsemmisül az,
amiben a többiek részesednek,
megsemmisülnek azok is,
amelyek részesednek az ideában,
s amelyeknek
éppen abban való részesedésük révén
adunk nevet.

Ilyenformán itt
az előbbi és a későbbi viszonyáról
van szó.

Így hát maga a jó: a jó ideája.
Hiszen ez is, épp úgy, mint a többi idea,
elválasztható azoktól, amelyek részesülnek benne.

Ennek a felfogásnak a vizsgálata azonban

más, mégpedig szükségképpen
jóval elméletibb jellegű tanulmány feladata.

Mert

a cáfoló

és egyszersmind

az általánost megragadó érvek

egyik más tudományhoz sem tartoznak.

De

ha röviden szólnunk kell mindezekről,

azt mondjuk:

először is "az idea létezése"

nemcsak a jó,

hanem bármely más dolog esetében is

elvont és üres kifejezés.

Sokféle vizsgálódás

található ezzel kapcsolatban

mind az exoterikus,

mind a szigorúan tudományos iratokban.

Továbbá:

ha az ideák

és a jó ideája

a lehető legteljesebb mértékben léteznének is,

akkor sem lenne semmi hasznuk

sem a jó élet, sem a cselekedetek szempontjából.

1.

Hiszen a jóról

éppen olyan sokféle értelemben szólunk,

mint a létezőről.

A létező ugyanis,

ahogyan azt másutt kifejtettük,

éppúgy jelöli

a lényegét, mint a minőséget, a mennyiséget, az időt,

és ezenfelül még

a mozgott és a mozgató kategóriájában is használatos.

A jó is előfordul e kategóriák mindegyikében.

A lényeg kategóriájában:

az ész és az isten;

a minőségben: az igazságosság;

a mennyiségben: a helyes mérték;

az időben: a kellő pillanat;

a mozgás esetében meg például:

aki tanít és akit tanítanak.

Mint ahogyan
említett kategóriák szempontjából
a létező sem egységes valami,
ugyanúgy a jó sem az.

2.
És nem is csak
egyetlen tudomány foglalkozik
sem a létezővel, sem a jóval.

3.
Sőt,
még
az egyazon kategóriákba
tartozóknak mondott jók,
például a kellő pillanat
vagy a helyes mérték vizsgálata
sem egyetlen tudomány feladata,
hanem az egyik az egyik,
a másik meg a másik fajta
kellő pillanatot és helyes mértéket vizsgálja.

Például a táplálkozás esetében
a kellő pillanatot és a helyes mértéket
az orvostudomány
és a testnevelés tudománya,
a hadászatban a hadtudomány
és ugyanígy más cselekvéseikében
megint más tudomány vizsgálja,
úgyhogy bajosan lehetne
magának a jónak a vizsgálata
egyetlen tudomány feladata.

Továbbá,
ami azokat a dolgokat illeti, a
melyeknél előbbiről és későbbiről van szó,
ott nincs semmiféle,
ezeken kívül létező és elválasztható általános.
Mert akkor volna valami,
ami még az elsőnél is előbbi,
mivel az általános és elkülöníthető előbbre való:
hiszen ha az általános elpusztul,
el fog pusztulni az első is.

Ha például
a többszörösök sorában a kétszeres az első,
akkor
a többszörösség nem lehet
önmagában elkülöníthető általános,
amiről állítunk valamit.
Mert akkor volna valami,
ami előbbre való a kétszeresnél,
ha az általános azonos volna az ideával,
például
ha valaki
az általánost
önmagában elkülöníthetővé tenné.

Mert ha az igazság valami jó
és a bátorság is az,
akkor - mondják - létezik valami,
ami maga a jó.
Tehát ezt a kifejezést: maga a...
hozzáfűzik az általános meghatározásához.
De mi mást jelent ez, mint azt, hogy
az idea: örök
és önmagában elkülöníthető?

Ámde az, ami több napja fehér,
semmivel sem fehérebb,
mint ami egy napja az;
ugyanígy
a jó sem fokozottabb mértékben jó
azáltal, hogy örök,
sem az általános jó
nem azonos az ideával,
hiszen közös jellemzője az összes javaknak.

Bizonyítanunk is
éppen ellenkezőleg kell magát a jót,
mint ahogyan azt most teszik.

Mostanában ugyanis
olyan dolgokból indul ki a bizonyítás,
amelyekről egyáltalán
nem általánosan elismert, hogy
ezek: jók,
és ezekből kiindulva bizonyítják azokat a jókat,
amelyekkel kapcsolatban
mindenki egyetért abban, hogy jók.

Például

számokból kiindulva
bizonyítják, hogy
az igazságosság és az egészség
azért valami jó,
mert mindkettő rendezettség és szám,
és a jó számokban és egységekben található,
mivel az Egy maga a jó.

Holott

kiindulni az olyan dolgokból kell,
amelyeknek jó-voltában teljes az egyetértés
- ilyen például az egészség, az erő, a mértékletesség -,
és ebből kell bizonyítani azt, hogy
a változatlan dolgokban
még fokozottabb mértékben –
van jelen a szép.

Hiszen mindazok a dolgok,
amelyeknek jóvoltában egyetértünk,
a rendezettség és a nyugalom állapotában vannak.
De ha ez így van,
a változatlan dolgok
még inkább ilyen állapotban vannak,
mert rájuk mindez még inkább vonatkozik.

Vakmerő dolog

azt a tételt, hogy az Egy maga a jó,
azzal bizonyítani, hogy
a számok az Egy felé irányulnak.
Hiszen azt sem mondják meg világosan, hogy
hogyan irányulnak,
hanem nagyon általánosan beszélnek erről.
No meg
hogyan tételezhet fel valaki
törekvést olyan dolgokról,
amelyekben nincs is élet?

Ezzel a kérdéssel foglalkozni kell
és érvelés nélkül nem szabad elfogadni
egyetlen olyan tételt sem,
amelynek még az érvelés hatására
sem könnyű hitelt adni.

És nem igaz az az állítás, hogy
minden egyes létező

valamely egyetlen jóra irányul.
Hiszen mindegyik a neki megfelelő jóra:
a szem a látásra,
a test az egészségre,
és ugyanígy más valami másra törekszik.

Efféle aporiákkal jár az, hogy
valamiféle magában álló jó nem létezik,
és hogy az államtudományban ez nem,
hanem csak valami sajátos jó használható,
éppen úgy, mint a többi tudományok esetében.
Például a testnevelésben a jó közérzet.

Továbbá az is érvényes,
amit az értekezésben leírtunk:
maga a jónak a formája
vagy egyetlen tudomány számára sem,
vagy az összes tudomány számára
azonos módon használható.

Továbbá, hogy nem tevékenység tárgya.
Hasonlóképpen az általános jó nem maga a jó
- mert ez benne lehet valami kicsiny jóban is -,
sem nem tevékenység tárgya.

Hiszen
az orvostudomány sem azzal foglalkozik, hogy
hogyan hozzon majd létre valami olyasmit,
ami bárminek része lehet,
hanem azzal, hogy
hogyan hozzon létre egészséget.
És ugyanígy jár el mindegyik más mesterség.

Ámde sokféle a jó,
és ennek egy része a szép is,
s az egyik tevékenység tárgya,
a másik meg nem tevékenység tárgya.

Tevékenység tárgya az a fajta jó,
amely végett végzünk egy cselekvést;
olyan fajtája azonban nincs,
amely a változatlan dolgok területén található.

Világos tehát, hogy
amit keresünk, a magában álló jó,
sem nem a jó ideája,

sem nem az általános jó.

Hiszen az első változatlan
és nem tevékenység tárgya,
a második pedig változó ugyan,
de szintén nem tárgya tevékenységnek.

Az a fajta jó pedig,
amely végett cselekszünk,
mint a cél: a legfőbb jó,
egyszersmind oka azoknak a dolgoknak,
amelyek a hatása alatt állnak,
és minden jó között az első.

Így tehát
ez a magában álló jó
lehet az emberi cselekvés tárgyainak végcélja.
Ez pedig annak a tudománynak a célja,
amely az összes többin uralkodik,
s ezek az államtudomány
és a gazdálkodás tudománya és a belátás.

Eme jártasságok ugyanis
éppen abban különböznek a többitől, hogy ilyenek.
Hogy különböznek-e egymástól is valamiben,
azt később kell kifejtenünk.

Azt pedig, hogy
a végcél
a neki alárendeltek számára:
ok,
bizonyítja a tanítás példája.

A tanítók ugyanis
előbb meghatározzák a végcélt,
és azután mutatják be a többit,
mármint hogy azok közül mindegyik jó.
Mert az ok az, ami végett cselekszünk.

Így például
mivel egészségesnek lenni
ezt és ezt jelenti,
ezért annak,
ami az egészségre nézve hasznos,
ilyennek és ilyennek kell lennie.
De az, ami egészségessé tesz,

oka, mintegy mozgatója az egészségnek,
mégpedig az egészség létezésének oka
és nem annak, hogy az egészség valami jó.

Továbbá
azt sem bizonyítja senki, hogy
az egészség: jó,
hacsak nem szofista az illető,
vagy olyasvalaki, aki nem orvos.
Mert az ilyenek azok,
akik a tárgyhöz nem tartozó érvekkel okoskodnak. –

Éppúgy,
mint ahogy
más alapelveket sem szokás bizonyítani.

Azt a jót azonban,
amely az ember számára cél,
és cselekvésünk tárgyai között a legfőbb jó,
meg kell vizsgálnunk abból a szempontból, hogy
mivel ez a legfőbb jó,
milyen értelemben a legfőbb jó ez mindenek között.